

Jaarboek Compliance 2019

Onder redactie van:

Prof. dr. P.A.M. Diekman RA, Erasmus Universiteit en University of Curaçao

Dr. mr. ir. R.J. Hoff, De Nederlandsche Bank

Mr. R.A.M. Houben, HDI Global SE The Netherlands en Vrije Universiteit Amsterdam

Drs. R.M. Jansen, De Nederlandsche Bank

Dr. E.D. Karssing, Nyenrode Business Universiteit

Mr. A.E. van Lamsweerde, de Autoriteit Financiële Markten

Mr. P.C. Verloop, Libertas Lawyers

C.A. Wielenga, Nederlands Compliance Instituut (coördinerend redacteur)

Met dank aan:

N.S. Westerdijk, Nederlands Compliance Instituut

J.C. de Wit, Tangram Studio

© 2019, Nederlands Compliance Instituut

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opname of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers. Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16b Auteurswet 1912 juncto het Besluit van 20 juni 1974, Stb.351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Publicatie en Reproductierechten Organisatie (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgevers te wenden.

De uitgevers, redactie en auteurs van het Jaarboek Compliance zijn zich volledig bewust van hun taak een zo betrouwbaar mogelijke uitgave te verzorgen. Niettemin kunnen zij geen aansprakelijkheid aanvaarden voor onjuistheden die in deze uitgave kunnen voorkomen. De redactie houdt zich overigens aanbevolen voor verbeteringen en suggesties.

NUR 100

ISBN 978-94-91252-35-8

Colofon:

Het Jaarboek Compliance 2019 is een uitgave van:

Nederlands Compliance Instituut
Cypresbaan 19
2908 LT Capelle aan den IJssel
Postbus 5111
2900 EC Capelle aan den IJssel
Tel. 088 88 99 100
info@compliance-instituut.nl
www.compliance-instituut.nl

Uitgever: C.A. Wielenga
Technische realisatie: Platform P, Rotterdam
Vormgeving: Tangram Studio

Auteurs

Mr. drs. M.J. Bökkerink
Prof. Dr. S.C. Bleker-van Eyk
L. Claassen RBA AA
Mr. A.H.M. Dasselaar
Mr. M. Elmas CCP
Mr. R.J. de Doelder
C.C.M. Dijkstra MSc
Drs. M.H. Hoekstra
Dr. mr. ir. R.J. Hoff
Drs. R.M. Jansen RO CIA
Dr. E.D. Karssing
Drs. S.J.P. Louwers
R. van der Mast
Drs. R.M.L. Noordhoek CCP

B. van Oirsouw MSc
B.M. Peters
Drs. F.M. Rost van Tonningen
Mr. D.J. Rogozinski
Drs. J.A. Schaffers
D. W.W. Scholten
R.J.H. Stappers CCP EMOc
Mr. P.C. Verloop
Mr. A. van Verseveld
J.T.M. Vis MSc
Mr. J.M. Wanders CCP
A. Wielenga
C.A. Wielenga
Mr. dr. E.M. Witjens

Voor Alle Wielenga

Inhoudsopgave

Voorwoord	13
 ARTIKELLEN	
Solidariteit en verzekeren	17
Drs. J.A. Schaffers en dr. E.D. Karssing	
De Commissie Ethiek bij de Rabobank	41
<i>Over reflectietafels, morele kosten en gestapelde wijsheid</i>	
Drs. F.M. Rost van Tonningen en drs. S.J.P. Louwers	
Behavioural Risk: het blootleggen van root causes van ongewenst gedrag	57
Dr. W.W. Scholten	
De steen van Rosetta	73
<i>Hoe kunnen we moraliteit een stevigere plek geven binnen de wereld van compliance en commercie?</i>	
Drs. M.H. Hoekstra	
Compliant of complicit?	95
<i>Over de dreiging van strafrechtelijke aansprakelijkheid voor medewerkers van financiële instellingen</i>	
Mr. P.C. Verloop en mr. dr. E.M. Witjens	
CDD anno 2019	113
<i>Instrumenteel ≠ integraal; inrichting ≠ borging; naleving ≠ doorleving</i>	
Mr. M. Elmas CCP, mr. D.J. Rogozinski en J.T.M. Vis MSc	
De regulering van crypto's: van onbekend en onbemind naar bekend en dus bemind?	133
Mr. drs. M.J. Bökkerink	

Witwassen: een Europees probleem	149
Dr. mr. ir. R.J. Hoff, drs. R.M. Jansen RO CIA en C.M.M. Dijkstra MSc	
Compliance Risk Management	167
<i>Interview met Laurent Claassen</i>	
R.J.H Stappers CCP EMOc	
Het feestje van compliance. Waar is hier de nooduitgang?	181
H. Wanders en C.A. Wielenga	
De Agile compliance officer	203
<i>Hoe kan de compliancefunctie effectief zijn in een Agile werkomgeving?</i>	
B. van Oirsouw MSc	
COLUMNS	
20 jaar Nederlands Compliance Instituut	35
<i>Van ruw ontwerp naar compliancekenniscentrum</i>	
A. Wielenga	
Waar doen we het allemaal voor?	53
R. van der Mast	
Expand your horizon!	69
B.M. Peters	
Trots	91
Mr. A. van Verseveld	
Compliance officer, een baan als alle andere?	109
Mr. A.H.M. Dasselaar-van Leeuwen	
De Compliance Officer 4.0	145
Prof. dr. S.C. Bleker-van Eyk	
Gat in het hek	177
Mr. R.J. de Doelder	

Reflectie op 2018 en daar voorbij	201
Drs. R.M.L. Noordhoek CCP	
Compliance: daar kom ik mijn bed voor uit!	219
C.A. Wielenga	
Auteurs en redactieleden	223

Voorwoord

Het was in 1999. Ik studeerde nog. Mijn vader belde mij op mijn 'hippe' Nokia 3210. Hij vertelde dat hij de naam van zijn nieuwe bedrijf had bedacht: het Nederlands Compliance Instituut. Ik barstte in lachen uit, en gaf hem terug dat ik dat een idiote naam vond: "Een veel te grote naam voor een bedrijf bestaande uit één man." Zijn reactie was: "Bedankt, dat is precies de reactie die ik nodig heb." En hij hing op.

Ik vond het eerlijk gezegd in 1999 een beetje overdreven van mijn vader. Om 'als één-pitter' een organisatie op te richten met zo'n grote naam. Maar goed, ik kon dan ook vanuit mijn studentenleven niet zien wat hij wel voorzag: een nadere regeling die een interne toezichthouder verplicht zou stellen, en daardoor een toenemende vraag naar compliance officers. Een behoefte voor een beroepsopleiding voor compliance officers. Een vraag naar compliance-advies. En zo meer.

In 1999 startte het Nederlands Compliance Instituut met de eerste Leergang Compliance Officer. Het kwam in de eerste jaren voor dat deelnemers pas tijdens de opleiding hoorden wat het compliancevak, waar ze voor 'gekozen' hadden, nu eigenlijk inhield. Vandaag de dag kunnen we ons dat nog lastig voorstellen. De deelnemers van nu kennen al een groot aantal onderdelen van het beroep, voordat ze de opleiding komen volgen en velen hebben ook al enige werkervaring opgedaan.

Naast onze opleidingen startte het instituut in 1999 ook met compliance-advies en trad zij op als externe compliance officer voor met name de pensioensector en kleinere organisaties.

In 2003 kwam het eerste Jaarboek Compliance uit. Het was op dat moment behoorlijk arbeidsintensief om voldoende kopij te verzamelen om er een volledig boek van te maken. Er waren nog relatief weinig compliance officers die voldoende expertise hadden om erover te kunnen schrijven. Het eerste boek bestond, niet geheel toevallig, voor een groot deel uit bijlagen met wet- en regelgeving. In de daaropvolgende jaren hadden we geen ruimte meer voor het opnemen van wetten en besluiten. Het vak verbreedde zich, en het aantal onderwerpen waar we over wilden laten schrijven groeide navenant. Als redactie hebben we gaandeweg de jaren steeds meer luxe gekend in de keuzes die we konden maken uit het grote aanbod dat er was.

De afgelopen jaren hebben we steeds vaker de discussie gevoerd of een jaarboek nog wel past bij de snelheid van de ontwikkelingen van het compliancevak. En daarnaast of een jaarboek nog past in de hoeveelheid aan informatiebronnen die beschikbaar zijn over compliance, integriteit en de compliancefunctie. Toch kwamen we steeds weer tot de conclusie dat, juist vanwege de veelheid aan informatie, een jaarboek met een select aantal artikelen nodig was. En dat, juist vanwege die snelheid in de ontwikkelingen, een Jaarboek Compliance goed zou zijn. In de waan van de dag, de tijd nemen voor een goed artikel kan heel nuttig en bovenal aangenaam zijn. Juist in de wereld van snelle ontwikkelingen en een te teveel aan informatie, zijn momenten van 'bewust-zijn' hard nodig.

En toch valt het doek voor dit boek. Deze zestiende editie is de laatste editie van het Jaarboek Compliance die we uitgeven. Wij zien het jaarboek als een middel om kennis te verspreiden en mensen te inspireren. En daarmee stoppen we niet. We gaan door met het faciliteren van kennisdeling en met het inspireren van mensen. We blijven dat doen via ons tijdschrift *De Compliance Officer*, onze andere complianceboeken en onze website. Daarnaast experimenteren we met andere manieren van kennisdeling en inspiratie. We geven alleen het Jaarboek Compliance niet meer uit. Het is mooi geweest.

Wellicht hadden we het nodig om een jubileumjaar te passeren voor we dit besluit konden nemen. We bestaan 20 jaar. Dat is een mooie gelegenheid om bij stil te staan. Een moment om terug te kijken naar onze organisatie, onze mensen, het beroep van compliance officers. Het is ook een moment om vooruit te kijken: welke ontwikkelingen zien we? Op welke punten zal het compliancevak gaan veranderen, en op welke punten kunnen wij daar een bijdrage aan leveren?

Mede vanwege ons jubileumjaar hebben we voor deze editie een aantal oud-medewerkers van het Nederlands Compliance Instituut gevraagd om in een column te reflecteren op het compliancevak. Zij schrijven over hun ervaringen als compliance officer en over hun visie op het huidige en toekomstige compliancevak.

In deze editie zijn de laatste ontwikkelingen in het compliancevak goed zichtbaar. Waar de eerste editie in 2003 vooral ging over wetten en regels, ligt in dit laatste boek de focus op het gedrag. 'Weten is nog geen doen.' Dit weten we als compliance officers natuurlijk al heel lang, maar in de beginjaren hebben we er ons nog niet altijd naar gedragen. De laatste jaren doen we steeds meer ervaring op in *behavioural compliance*. We kijken meer en meer naar manieren om gedrag te beïnvloeden. In deze editie noem ik in dat kader de bijdragen van Scholten over *behavioral risk* en het artikel van Hoekstra over de beïnvloeding van gedrag. Van Oirsouw belicht het compliancevak in een agile werkomgeving. Daarnaast geven we ook aandacht aan een klassieker: witwasbestrijding. Elmas, Rogozinski en Vis geven u een update over de laatste stand van zaken rondom de Wwft en de richtlijnen.

Bökkerink belicht de Wwft vanuit het perspectief van cryptocurrencies. Hoff, Jansen en Dijkstra bieden u inzicht in de lessen die we kunnen leren uit internationale witwascasuïstiek versus de huidige nationale bestrijdingsaanpak. Het artikel van Verloop en Witjens is gericht op de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van een rechtspersoon, en daaraan gekoppeld de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van een feitelijk leidinggevende. Karssing en Schaffers nemen u mee in hun beschouwingen ten aanzien van de ondermijning van solidariteit als gevolg van data analytics. En tenslotte vieren wij als instituut niet alleen een jubileum van 20 jaar, maar doet de commissie ethiek dat evenzeer. Rost van Tonningen en Louwers beschouwen op het werk van de Commissie Ethiek die 20 jaar bestaat.

Ik ben trots op deze laatste editie van het Jaarboek. Het is een mooi product geworden. Ik wil de auteurs bedanken voor het schrijven van de artikelen, en mijn (oud)collega's bedanken voor het schrijven van de columns. Daarnaast wil ik graag de redactieleden bedanken voor onze jarenlange samenwerking. Raf Houben en Peter Diekman zijn al sinds de eerste editie lid van de redactie, maar voor alle andere leden geldt dat ook zij zich al jaren inzetten. Peter Diekman, Richard Hoff, Raf Houben, Remy Jansen, Edgar Karssing, Angela van Lamsweerde en Paul Verloop: dank jullie wel. Het was mij een waar genoegen om met jullie te mogen samenwerken.

Ik ben niet alleen trots op dit boek, maar ook op het Nederlands Compliance Instituut. Wat ooit begon als 'een overdreven naam voor een éénpitter', is in twintig jaar uitgegroeid tot een werkelijk instituut. Ik ben trots op alle mensen die bij het instituut werken en hebben gewerkt. Dankzij onze huidige en oud-collega's staat het instituut als een huis. Ik ben bovenal trots op mijn vader, die er in 1999 oog voor had dat compliance zou groeien en die het lef had om het Nederlands Compliance Instituut op te richten. Om die reden draag ik dit laatste Jaarboek Compliance heel graag op aan mijn vader, Alle Wielenga.

Ik hoop dat u deze editie met genoegen zult lezen. Mocht u willen reageren op artikelen, dan nodig ik u daar hartelijk voor uit.

Cora Wielenga